
 Prikaz

Vladimir Unkovski-Korica
**The Economic Struggle
 for Power in Tito's Yugoslavia.
 From World War II
 to Non-Alignment**

I.B. Tauris, London – New York, 2016, 320 str.

Monografija *The Economic Struggle for Power in Tito's Yugoslavia. From World War II to Non-Alignment* prva je autorska knjiga Vladimira Unkovskog-Korice, a proizašla je iz njegove doktorske disertacije pod naslovom *Workers' Self-Management in the 'Yugoslav Road to Socialism': Market, Mobilisation and Political Conflict 1948 – 1962* koju je obranio na London School of Economics and Political Science 2011. godine. Vladimir Unkovski-Korica trenutno je predavač na Central and East European Studies na School of Social and Political Sciences na Sveučilištu u Glasgowu. Među područjima njegovog istraživačkog interesa posebno se ističu međunarodna povijest Hladnog rata, jugoslavenska i balkanska povijest te povijest komunizma. Rezultate svojih istraživanja objavljivao je u prestižnim međunarodnim časopisima "Cold War History" i "Europe-Asia Studies", u kojem je i član uredničkog odbora.

Ova monografija je vrlo važna i neizostavna za sve one koji se bave istraživanjem jugoslavenskog socijalizma, ali i Istočne Europe u uvjetima Hladnog rata. Autor je

fokus istraživanja usmjerio na prva dva desetljeća nakon Drugog svjetskog rata koja po njemu predstavljaju ključno razdoblje jugoslavenske povijesti. Unkovski-Korica je istražio na koji su način međunarodne okolnosti utjecale na oblikovanje jugoslavenske unutarnje gospodarske politike. Također, nastojao je objasniti krizu vlasti s kraja 1950-ih i početkom 1960-ih za koju je karakteristična ponovna pojava nacionalnog pitanja, sukob oko odnosa vlasti s radničkom klasom i pitanje ekonomske politike. Nadalje, Unkovski-Korica je pokazao da mnogi problemi koji su se pojavili krajem 1970-ih i tijekom 1980-ih imaju dublje korijene u ranoj fazi socijalizma, i to u razdoblju 1950-ih i 1960-ih. Početne nesuglasice i političke sukobe autor smješta u sferu ekonomske politike i rivalstva, a upravo bolje razumijevanje tih početnih frakcijskih sukoba u jugoslavenskom političkom vrhu doprinosi boljem razumijevanju jugoslavenskog raspada. Također, autor je potvrdio tezu i ranijih radova, poput monografije Susan Woodward,¹ o tome da je Jugoslavija već od samih početaka bila inkorporirana u svjetsko tržište te da je reforma iz 1950-ih bila nastavak tih ranijih nastojanja, kao i to da je međunarodna situacija imala velik utjecaj na unutarnje političke odnose. Usto ova monografija doprinosi boljem razumijevanju dinamičnih političkih i gospodarskih događaja u razdoblju od uvođenja samoupravljanja do velike privredne reforme iz sredine 1960-ih, koji su u mnogočemu usmjerili kasniji razvoj Jugoslavije. Autorovo iznimno poznavanje političko-gospodarske povijesti

¹ Woodward, Susan, *Socialist Unemployment: The Political Economy of Yugoslavia, 1945-1990*, Princeton: Princeton University Press, 1995.

Hladnog rata omogućava mu promatranje Jugoslavije ne kao izolirane sredine, nego kao sastavnog dijela svjetske hladnoratovske scene u koju je bila integrirana. Upravo je smještanje Jugoslavije u širi svjetski kontekst vrlo važno za razumijevanje unutarjugoslavenskih događanja.

Monografija je nastala na temelju vrlo opsežnog istraživanja u kojem su korištene različite skupine izvora. Najopsežnije istraživanje autor je obavio u Arhivu Jugoslavije gdje je koristio fondove Privrednog savjeta Vlade FNRJ, Centralnog vijeća Saveza sindikata Jugoslavije, Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije i Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije. U Arhivu Republike Slovenije korišten je fond Izvršnog komiteta Centralnog komiteta Saveza komunista Slovenije, dok je u Hrvatskom državnom arhivu korištena dokumentacija Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske. Među neobjavljenim arhivskim izvorima Unkovski-Korica je koristio i mnoge do sada nekoristene dokumente koji uvelike doprinose kvaliteti monografije. Pored neobjavljenih arhivskih izvora autor je koristio objavljene skupine dokumenata te vrlo zahvalnu periodiku pri čemu je konzultirao relevantne tiskovine iz razdoblja socijalizma. Unkovski-Korica služio se i memoarima članova užeg političkog vrha poput Milovana Đilasa, Svetozara Vukmanovića Tempa te Edvarda Kardelja, za koje smatra da su nezaobilazni za svakoga tko se bavi istraživanjem socijalističke Jugoslavije. Naposljetku, monografija se oslanja na obilnu literaturu koja donosi relevantne spoznaje iz povijesti socijalističke Jugoslavije te međunarodne i diplomatske povijesti.

Rezultati istraživanja predstavljeni su na 320 stranica i to u četiri velika poglavlja.

Iako monografija sadrži mnoštvo zanimljivih detalja, podataka i uzbudljivih citata, njena kvalitetna struktura čitateljima uvelike olakšava praćenje tijeka događaja. Naime, na početku svakog poglavlja nalazi se kratak uvod u kojem su obrazloženi glavni ciljevi i teze svakog poglavlja, a na kraju se nalazi zaključak koji zaokružuje svaku cjelinu.

U prvom poglavlju pod naslovom "National Roads to Socialism and the Tito-Stalin Split, 1944-8" riječ je o razdoblju od uspostavljanja vlasti Komunističke partije Jugoslavije do sukoba sa Sovjetskim Savezom. Prikazano je razdoblje u kojem je KPJ, kao prva komunistička partija izvan Sovjetskog Saveza, uspostavila čvrstu apsolutnu vlast. Autor je prikazao kako je KPJ na valovima poslijeratnog optimizma očekivala podršku Sovjetskog Saveza u poslijeratnom razvoju i transformaciji Jugoslavije iz zaostale agrarne zemlje u moderno industrijsko društvo. Međutim, s početkom Hladnog rata i novih međunarodnih okolnosti optimizam i vjera u nezavisan razvoj počeli su opadati. S obzirom na takvu situaciju politika KPJ mijenjala se i prilagođavala međunarodnim okolnostima. U ovom poglavlju autor je prikazao tri različite razvojne faze politike KPJ tijekom kojih su se očekivanja KPJ i na međunarodnom i na internom planu pokazala samo djelomično realnima. Također, u ovom poglavlju autor je pozornost posvetio odnosu KPJ i radničke klase koji je, prema njegovim riječima, bio kontradiktoran s obzirom na to da je Partija, kao institucija koja je predstavljala radnike, od njih zahtijevala da se žrtvuju u cilju obnove i razvoja zemlje.

Drugo poglavlje pod naslovom "Tilting West: Self-Management in the Service of

the Market, 1948-53” bavi se razdobljem nakon razlaza sa Sovjetskim savezom i jednom od najznačajnijih prekretnica u povijesti socijalističke Jugoslavije. Autor je pobliže objasnio pomicanje Jugoslavije prema Zapadu u uvjetima blokovske podjele, okretanje gospodarske politike tržišnom socijalizmu i decentralizaciju Jugoslavije, a sve to kao odgovore na pritisak koji je nastao u sukobu Tito-Staljin. U ovom poglavlju autor je posebnu pozornost posvetio uvođenju i oblikovanju samoupravljanja, i to osobito početnom razdoblju uvođenja radničkih savjeta u industriju. Iako dosadašnja istraživanja uvođenje samoupravljanja promatraju primarno kao ideološki odmak od Sovjetskog Saveza, autor je na temelju novih arhivskih izvora zaključio kako je ipak u prvom redu bila riječ o praktičnom odgovoru na ekonomske poteškoće koje su nastale kao posljedica sukoba Tito-Staljin. Nadalje, autor je naglasio kako je s vremenom ideja samoupravljanja sve više dobivala na važnosti te da su vlasti okretanje zapadnoj pomoći i pogotovo pokušaje razvijanja tržišno orijentiranog gospodarskog sustava nastojale legitimizirati upravo samoupravljanjem.

U trećem poglavlju pod naslovom “Self-Management and Non-Alignment, 1953-8” središte zanimanja usmjereno je razdoblju od Staljinove smrti, kada Jugoslavija počinje normalizirati odnose sa Sovjetskim Savezom, pritom nastojeći ne ugroziti odnose sa Zapadom. Staljinova smrt okončala je opasnost s Istoka, a ujedno je omogućila Jugoslaviji da se aktivnije uključi u svjetsku diplomaciju, posebno u suradnju s nesvrstanim zemljama. Ovo poglavlje opisuje oscilaciju jugoslavenske politike između velesila, pri čemu je pri-

bližavanje blokovima bilo pod utjecajem međunarodnih događaja. Podrška Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država Italiji po pitanju Trsta 1953. okrenula je jugoslavensku politiku prema Sovjetskom Savezu, dok je sovjetska vojna intervencija u Mađarskoj 1956. utjecala na ponovno pomicanje Jugoslavije prema Zapadu. Autor je u tri kronološka dijela obradio odnos međunarodnih događaja i prilagodbu jugoslavenske domaće politike tržišnim mehanizmima. Prvi dio bavi se razdobljem prije tršćanske krize i početkom ponovnog približavanja Sovjetskom Savezu. U drugom dijelu obrađeno je razdoblje između tršćanske krize i Mađarske revolucije 1956. u kojem je životni standard zaostajao za ekonomskim rastom, što je stvaralo pritisak na jugoslavenske vlasti. Autor je zaključio kako su u tom razdoblju porast vanjske trgovine te preorijentacija od financijske potpore ka kreditnoj financijskoj potpori iz inozemstva vodili do intenziviranja tržišne reforme. U trećem dijelu autor posvećuje pozornost balansiraju jugoslavenske vlasti između osnaživanja tržišne reforme i političke kontrole. Iako u Jugoslaviji nije bilo događaja kao u Mađarskoj 1956., štrajk u Trbovlju 1958. razbio je jedinstvo unutar Saveza komunista i pokrenuo unutarnju frakcijsku borbu koja će biti aktualna u narednim godinama.

Posljednje, četvrto poglavlje pod naslovom “Unravelling Self-Management: Development, the National Question and the Cold War, 1958-64” bavi se početnim razdobljem frakcijske borbe unutar Partije, a počinje proširenim sastankom Izvršnog vijeća koji je uslijedio nakon štrajka u Trbovlju. Autor ovdje, ali i u cijelom poglavlju, koristi mnogo zanimljivih citata

kojima dočarava atmosferu na sastanku, žestinu suprotstavljenih strana, ali i pojavljivanje nacionalnog pitanja prvi put nakon Drugog svjetskog rata. Sljedeći prošireni sastanak Izvršnog vijeća održao se 1962., na kojem je savezno rukovodstvo bilo zabrinuto da će republička rukovodstva nezadovoljstvo usmjeriti k nacionalnom pitanju. Međutim, savezno rukovodstvo bilo je podijeljeno oko načina rješavanja problema s obzirom na to da su pobornici daljnje reforme centralizaciju vidjeli kao kočnicu reforme. Unkovski-Korica je, koristeći se arhivskim izvorima, potvrdio da borba u vrhu Saveza komunista Jugoslavije nije bila samo između Kardelja i Rankovića, nego i između Tita i Kardelja, posebno oko pitanja vanjske politike. Međutim, obnavljanje odnosa sa Sjedinjenim Američkim Državama i pad Hruščova u Sovjetskom Savezu pomogli su reformskoj frakciji da uvjeri Tita da stane na njezinu stranu na Kongresu SKJ 1964. godine. Time je dano zeleno svjetlo za veliku privrednu reformu koja je pokrenuta 1965., čime je Jugoslavija bila još snažnije uključena u svjetsku ekonomiju, ali i ovisna o tržišnim mehanizmima.

Vladimir Unkovski-Korica pripada valu mlađih znanstvenika koji istraživanju socijalističke Jugoslavije pristupaju hladne glave koristeći kompletnu paletu dostupnih izvora kojima suvremena povijest obiluje. Ova monografija pokazuje kako je socijalistička Jugoslavija još uvijek nedovoljno istražena tema te da nova istraživanja kao i pristup do sada nekorištenim izvorima otvaraju brojna pitanja i doprinose historiografiji socijalizma.

Igor Stanić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Prikaz

**Radina Vučetić
Monopol na istinu.
Partija, kultura i cenzura
u Srbiji šezdesetih
i sedamdesetih godina XX veka**

CLIO, Beograd, 2016, 407 str.

Povjesničarka Radina Vučetić, izvanredna profesorica na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Beogradu, prije nekoliko je godina veliku pozornost izazvala knjigom *Koka-kola socijalizam. Amerikanizacija jugoslovenske pop-kulture šezdesetih godina XX veka* (Službeni glasnik, Beograd, 2012). U toj je studiji ukazala na prilagođavanje jugoslavenske kulture američkim utjecajima te na pragmatičnost kojom je režim pristupao naizgled “nepodobnim” kulturnim i umjetničkim praksama, pokušavajući ih asimilirati i prilagoditi vlastitim interesima.

U njezinoj novoj knjizi *Monopol na istinu. Partija, kultura i cenzura u Srbiji šezdesetih i sedamdesetih godina XX veka* (Clio, Beograd, 2016) pratimo složene putove suodnosa Partije i kulture od “socijalizma s ljudskim licem” u ranim šezdesetim godinama do “restaljinizacije” koncem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina. Autorica istražuje na koji je način i kojim kanalima sistem prodirao u niše kulturnih praksi i kažnjavao one koje je doživljavao kao prijetnju te analizira cenzorske strategije vlasti, koja je službeno